

**PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW**
MAREK NIECHCIAŁ

RKR-644-28(5)/18(SJ)

Kraków, 14 sierpnia 2018 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie
XXVII Wydział Cywilny Odwoławczy
ul. Płocka 9
01-231 Warszawa

Powód:

(...)

reprezentowany przez:

(...)

Pozwana:

Nationale-Nederlanden
Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A.
z siedzibą w Warszawie
reprezentowana przez:

(...)

Sygn. akt: XXVII Ca 598/18

**Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
zawierające istotny pogląd dla sprawy**

Stosownie do przepisu art. 31d ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2018 r. poz. 798 i 650) „Prezes Urzędu jeżeli uzna, że przemawia za tym interes publiczny, przedstawia sądowi istotny dla sprawy pogląd w sprawach dotyczących ochrony konkurencji i konsumentów”.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 31d ww. ustawy, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej także jako: „Prezes UOKiK”, „Prezes Urzędu”) przedstawia sądowi istotny pogląd dla przedmiotowej sprawy.

Niniejsza sprawa dotyczy problemu stosowania przez Nationale-Nederlanden Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie (do 19 lipca 2015 r. działającej pod nazwą ING Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie - dalej także jako: „Nationale-Nederlanden”, „Pozwana”, „Spółka”) we wzorcach umów indywidualnych ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi niedozwolonych postanowień umownych określających opłaty, jakie na mocy ogólnych warunków ubezpieczenia są przez nią pobierane od konsumentów w związku z rozwiązaniem przez nich umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (dalej także jako: „umowa ubezpieczenia z ufk”) przed określonym w OWU terminem. Skutki społeczne dotyczące pobierania przez zakłady ubezpieczeń rażąco wygórowanych opłat w związku z rezygnacją z umowy ubezpieczenia z ufk, uzasadniają przesłankę występowania Prezesa UOKiK w tych sprawach w granicach interesu publicznego. Niniejszą sprawę należy uznać za spełniającą kryteria sprawy dotyczącej ochrony konsumentów, gdyż jest ona związana z postanowieniami umownymi stosowanymi w relacjach przedsiębiorcy - zakładu ubezpieczeń z konsumentami.

W świetle tych okoliczności, a także biorąc pod uwagę wiedzę i doświadczenie Prezesa Urzędu z zakresu ochrony konsumentów, w szczególności fakt, że Prezes Urzędu w latach 2015 - 2016 wydawał decyzje, w tym również wobec Nationale-Nederlanden, związane z warunkami ubezpieczeń na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, które dotyczyły wypłacanych wartości wykupu, opłat likwidacyjnych lub opłat równoważnych pobieranych w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, Prezes Urzędu uznał za zasadne przedstawienie istotnego poglądu w niniejszej sprawie, sformułowanego w związku z wnioskiem Powoda.

Przedstawiając niniejszy pogląd, Prezes Urzędu pragnie poczynić istotne zastrzeżenie, że stanowisko jakie formułuje w tej sprawie opiera się na określonym stanie faktycznym i prawnym oraz wniosku, jaki Powód skierował do Prezesa Urzędu i z tego względu ocena prawna przedstawiona w niniejszym poglądzie przez Prezesa Urzędu nie może stanowić odniesienia dla innych spraw.

Uzasadnienie

Pogląd przedstawiany w niniejszej sprawie wyrażany jest w oparciu o:

1. wniosek Powoda z dnia (...) r. o wydanie istotnego poglądu w sprawie oraz przedłożone kopie następujących dokumentów, w szczególności:
 - a) Ogólnych Warunków Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014) wraz z Tabelą Limitów i Opłat (TLiO/ULM5/1/2014),
 - b) wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia z dnia (...) r.,
 - c) polisy nr (...),
 - d) pisma Pozwanej z dnia (...) r.,
 - e) pisma Pozwanej z dnia (...) r.,
 - f) pisma Powoda z dnia (...) r.,
 - g) pozwu o zapłatę z dnia (...) r.,
 - h) odpowiedzi Pozwanej z dnia (...) r. na ww. pozew,
 - i) repliki Powoda z dnia (...) r. na ww. odpowiedź na pozew,
 - j) wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia w Warszawie, I Wydział Cywilny, w sprawie o sygn. akt I C 1658/17 z dnia 1 grudnia 2017 r., wraz z uzasadnieniem,
 - k) apelację Powoda z dnia (...) r.,
 - l) odpowiedź Pozwanej z dnia (...) r. na ww. apelację Powoda.

1. Stan faktyczny

W dniu (...) r. pełnomocnik Powoda skierował do Prezesa Urzędu wniosek o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie toczącej się w II instancji przed Sądem Okręgowym w Warszawie, XXVII Wydział Cywilny Odwoławczy, zawierającego odpowiedź m.in. na następujące pytanie:

„Czy postanowienie określające możliwość pobierania opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości stanowi niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 Kodeksu cywilnego?”

Sprawa, jaka zawisła przed sądem dotyczy zwrotu kwoty (...) zł pobranej przez Pozwaną w związku z rozwiązaniem przez Powoda umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawartej na podstawie wzorca umownego pn. „Ogólne Warunki Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014)” (dalej także jako: „OWU”).

Umowa ubezpieczenia z ufk, potwierdzona polisą nr (...), obowiązywała strony od dnia (...) r. We wniosku o jej zawarcie Powód zobowiązał się do opłacania półrocznej składki ubezpieczeniowej w wysokości (...) zł. Ze względu na to, że Powód zaprzestał opłacania składek ww. umowa uległa rozwiązaniu (...) r., czyli w (...) roku polisowym. Powód został o tym poinformowany w piśmie z dnia (...) r. W związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk Pozwana wypłaciła Powodowi bezsporną wartość wykupu w kwocie (...) zł stanowiącą ok. (...)% środków zgromadzonych przez niego na rachunku podstawowym. Kwota (..) zł została zatrzymana przez Pozwaną tytułem opłat za rozwiązanie umowy ((...) tytułem opłaty dystrybucyjnej oraz 500,00 zł tytułem opłaty za likwidację umowy). Wysokość pobranych przez Pozwaną opłat została ustalona na podstawie art. 29 ust. 1 OWU w zw. z pkt. 6) Tabeli Limitów i Opłat (TLiO/UlM5/1/2014) (dalej także jako: „TLiO”).

W niniejszej sprawie Powód żąda zwrotu kwoty (...) zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia (...) r. do dnia zapłaty, opierając swoje powództwo na zarzucie, że postanowienia określające możliwość pobierania przez Pozwaną opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1025 i 1104, dalej także jako: „k.c.”).

W odpowiedzi na pozew Pozwana podniosła, że postanowienia umożliwiające jej pobieranie od konsumentów opłaty dystrybucyjnej oraz opłaty za likwidację umowy oraz wskazujące zasady ustalania ich wysokości określają główne świadczenia stron, są sformułowane w sposób jednoznaczny, nie naruszają dobrych obyczajów ani nie naruszają rażąco interesów konsumentów, a zatem nie mogą być uznane za abuzywne. Ponadto Pozwana zwróciła uwagę na to, że Powód m.in. w OWU oraz w załącznikach do OWU w sposób prawidłowy został poinformowany o istocie i cechach produktu ubezpieczeniowego, w tym np. o sposobie ustalania wysokości opłat pobieranych przez Pozwaną w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk. Spółka podkreśliła również, że Powód już w momencie zawarcia ww. umowy mógł samodzielnie określić, w jakiej wysokości poniesie opłaty w razie jej rozwiązania przed upływem terminu określonego w OWU.

Wyrokiem z dnia 1 grudnia 2017 r. (sygn. akt I C 1658/17) Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie I Wydział Cywilny (dalej także jako: „Sąd Rejonowy”, „Sąd I Instancji”) oddalił powództwo.

Sąd Rejonowy uznał, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie i w uzasadnieniu wyroku wskazał m.in., że:

- stan faktyczny sprawy w zasadzie nie jest sporny, a spór pomiędzy stronami zogniskowany jest na kwestii kwalifikacji postanowienia art. 29 ust 1 OWU uprawniającego Pozwaną do naliczenia oraz pobrania opłaty dystrybucyjnej i opłaty za likwidację umowy w związku z rozwiązaniem łączącej strony umowy ubezpieczenia z ufk,
- umowa została zawarta pomiędzy konsumentem i przedsiębiorcą przy wykorzystaniu wzorca przygotowanego przez Pozwaną, a kwestionowane przez konsumenta postanowienia umowy nie zostały z nim uzgodnione indywidualnie,
- postanowienia dotyczące możliwości pobierania przez Pozwaną opłat, tj. dystrybucyjnej i za likwidację umowy, w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasad ustalania ich wysokości nie dotyczą głównych świadczeń stron,
- „(...) sporne postanowienia uprawniające stronę pozwaną do potrącenia opłaty dystrybucyjnej i opłaty za likwidację umowy były określone w sposób jednoznaczny pozwany posłużył się językiem prostym i oczywistym dla konsumenta (...)”; z tego względu nie można ich uznać za rażąco naruszające interes konsumentów oraz za sprzeczne z dobrymi obyczajami, przez co nie stanowią one niedozwolonych klauzul umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.,
- konsument przed podpisaniem umowy potwierdził, że przed jej zawarciem zapoznał się z jej treścią, w tym z OWU i TLiO, a także, że otrzymał ww. dokumenty; z tego względu Powód

w należyty sposób został poinformowany o istocie i cechach produktu ubezpieczeniowego, w tym np. o jego długoterminowym charakterze, sposobie ustalania wysokości opłat, tj. dystrybucyjnej oraz za likwidację umowy, pobieranych przez Pozwaną w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk, przyczynach ich pobierania,

- Powód w każdym momencie, w tym już w chwili złożenia wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia z ufk mógł samodzielnie określić, w jakiej wysokości poniesie opłaty w razie jej rozwiązania przed upływem terminu określonego w OWU z uwagi na to, że:

a) Pozwana przed podpisaniem z konsumentem ww. umowy doręczyła mu wszystkie istotne dokumenty np. OWU, TLiO,

b) wysokość opłaty za likwidację umowy została ustalona w sposób jasny i precyzyjny, tj. stanowi określoną kwotę wynoszącą 500,00 zł,

c) zasady ustalania opłaty dystrybucyjnej były zależne tylko od wysokości składki podstawowej należnej za pierwszy rok polisowy bez uwzględnienia podwyższeń tej składki, która to w przypadku Powoda nie ulegała zmianom od momentu zawarcia umowy,

- w omawianej sprawie nie wystąpiło naruszenie równowagi kontraktowej stron umowy ubezpieczenia z ufk, gdyż wybrany przez Pozwaną sposób zabezpieczenia jej interesu:

a) nie narusza dobrych obyczajów,

b) jest zgodny z prawem oraz

c) „nie stanowił nadmiernego obciążenia powoda jako strony umowy ubezpieczenia (mającej charakter głównie inwestycyjny)”.

Od wyroku Sądu Rejonowego pismem z dnia (...) r. Powód wniósł apelację do Sądu Okręgowego w Warszawie XXVII Wydział Cywilny Odwoławczy, zaskarżając go w całości. W apelacji Powód podniósł m.in. że Sąd I Instancji:

- naruszył przepisy postępowania, tj. art. 233 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360) poprzez dokonanie nieprawidłowej oceny materiału dowodowego zgromadzonego w niniejszej sprawie „przejawiające się w”:

a) przyjęciu, iż „potrącenie od konsumenta (...) % rocznych oszczędności bez żadnego świadczenia wzajemnego” nie stanowi o rażącym naruszeniu jego interesu, a także że jest ono zgodne z dobrymi obyczajami,

b) uznaniu, że w niniejszej sprawie nie doszło do naruszenia równowagi kontraktowej stron umowy ubezpieczenia z ufk, podczas gdy Pozwana nie była zobowiązana do poniesienia jakichkolwiek sankcji w związku z wcześniejszym rozwiązaniem ww. umowy,

c) przyjęciu, iż kwoty pobrane przez Pozwaną „**nie stanowią nadmiernego obciążenia powoda jako strony**”,

d) uznaniu, iż „*takie zabezpieczenie interesu ubezpieczyciela nie stanowi naruszenia zasad dobrych obyczajów*”,

- naruszył przepisy prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385³ pkt 4, 12, 13, 16 i 17 k.c. poprzez ich niezastosowanie w niniejszej sprawie, podczas gdy pobranie przez Pozwaną opłaty dystrybucyjnej w wysokości (...) % kapitału wpłaconego przez Powoda nastąpiło w oparciu o postanowienie, które spełniało kryteria uznania go za abuzywne.

W uzasadnieniu swojej apelacji Powód wskazał również, że pobieranie opłaty dystrybucyjnej przez Spółkę skutkuje przeniesieniem ryzyka prowadzonej przez nią działalności gospodarczej na konsumenta. Ponadto Powód zwrócił uwagę na orzecznictwo sądów powszechnych dotyczące postanowień określających opłaty likwidacyjne pobierane przez zakłady ubezpieczeń w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem terminu określonego w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Jednocześnie przytoczył też stanowisko Prezesa UOKiK wyrażone w Decyzji z dnia 23 września 2015 r. nr RKR-10/2015 (dalej także

jako: „Decyzja”, „Decyzja nr RKR-10/2015”, „Decyzja zobowiązująca nr RKR-10/2015”) dotyczącej praktyk stosowanych przez Nationale-Nederlanden, której to treść zostanie krótko omówiona na str. 10 - 11 niniejszego pisma. Dodatkowo Powód powołał się również na treść istotnego poglądu Prezesa UOKiK wydanego w podobnej sprawie, tj. dotyczącej opłaty dystrybucyjnej pobranej przez Spółkę od konsumenta w oparciu o art. 29 ust. 1 „Ogólnych Warunków Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/2/2013)” w zw. z pkt. 6) „Tabeli Limitów i Opłat (TLiO/ULM5/1/2013)”.

W odpowiedzi na apelację Pozwana wskazała, że zarzuty podniesione przez Powoda nie zasługują na uwzględnienie, gdyż „nie znajdują faktycznego i prawnego uzasadnienia”. Pozwana podniosła, że w jej ocenie kwestionowane przez Powoda postanowienia nie spełniają kryteriów uznania ich za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. W tej kwestii Spółka wskazała podobne argumenty, jak w odpowiedzi na pozew. Niektóre z nich zostały przytoczone na str.3 niniejszego pisma.

W tym miejscu należy wyjaśnić, iż przedstawienie opinii Sądowi pozostawione jest uznaniu Prezesa Urzędu i jest możliwe tylko w przypadku, gdy przemawia za tym interes publiczny. Prezes UOKiK zatem może swobodnie decydować o tym, do jakiej sprawy zawistej przed sądem włączy się, przedstawiając swoją opinię. Celem działania Prezesa Urzędu jest umożliwienie sądowi kompleksowego wyjaśnienia sprawy oraz zapewnianie jednolitości orzecznictwa sądowego i administracyjnego przy interpretacji tych samych przepisów¹.

Przedstawiając istotny pogląd, Prezes Urzędu może zatem ukazać sądowi oraz stronom postępowania szersze spojrzenie na wyłaniający się problem prawny z zakresu prawa ochrony konkurencji i konsumentów. Tym samym nie jest on związany żądaniem Powoda zawartym we wniosku.

Wobec powyższego Prezes Urzędu wskazuje, że opinia wyrażona w niniejszym istotnym poglądzie stanowić będzie wyłącznie analizę treści zakwestionowanych postanowień w świetle art. 385¹ § 1 k.c., w tym wystąpienia możliwych skutków w przypadku uznania ich za abuzywne.

2. Treść postanowień Ogólnych Warunków Ubezpieczenia określających opłaty pobierane w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk

Zgodnie z postanowieniami „Ogólnych Warunków Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014)”, na podstawie których Powód zawarł z Pozwaną umowę ubezpieczenia z ufk „1. W przypadku rozwiązania Umowy w okresie do końca 10. Roku polisowego pobrane zostaną:

a) opłata dystrybucyjna - przeznaczona na pokrycie kosztów pośrednictwa ubezpieczeniowego, stanowiąca określony procent od Składki podstawowej należnej za pierwszy Rok polisowy, bez uwzględnienia podwyższeń tej składki, opłata podlega redukcji w poszczególnych Latach polisowych,

b) opłata za likwidację Umowy - przeznaczona na pokrycie kosztów związanych z zawarciem oraz rozwiązaniem Umowy, stanowiąca określoną kwotę.

Wysokości tych opłat wskazane są w Tabeli limitów i opłat. Obie opłaty pobrane zostaną z Rachunku podstawowego poprzez sprzedaż odpowiedniej liczby Jednostek uczestnictwa według Ceny jednostek uczestnictwa obowiązującej nie później niż w 3. Dniu roboczym od dnia rozwiązania Umowy” (art. 29 ust. 1 OWU).

Zgodnie z „Tabelą limitów i opłat (TLiO/ULM5/1/2014)” stosowaną do wzorca pn. „Ogólne Warunki Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014) wysokość tych opłat ustalana jest w następujący sposób (pkt 6) TLiO):

¹ M. Błachucki „Komentarz do art.31(d) ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów”, Lex Omega Internet, stan prawny 2016.08.01.

„6. Opłaty pobierane w związku z rozwiązaniem Umowy (art. 29)

Rok polisowy	Opłata dystrybucyjna jako % Składki podstawowej należnej za pierwszy rok polisowy bez uwzględniania podwyższeń tej składki	Opłata za likwidację umowy
1.	85%	500 zł
2.	84%	500 zł
3.	83%	500 zł
4.	80%	500 zł
5.	77%	500 zł
6.	72%	500 zł
7.	65%	500 zł
8.	57%	500 zł
9.	47%	500 zł
10.	35%	500 zł
po 10 roku	0%	0 zł

Suma pobranych opłat: dystrybucyjnej oraz za likwidację Umowy nie może przewyższyć Wartości Rachunku podstawowego.”.

Z powyżej określonymi postanowieniami powiązany jest również art. 36 ust. 1 OWU stanowiący, że: „W przypadku rozwiązania Umowy wypłacimy Tobie Wartość wykupu oraz Wartość Rachunku lokacyjnego. Jeżeli rozwiązanie Umowy nastąpi po upływie 10. Roku polisowego Wartość wykupu zostanie zwiększona również o Wartość Rachunku bonusowego”. Jednocześnie zgodnie z art. 1 pkt 22 OWU: „Wartość wykupu - Wartość Rachunku podstawowego, pomniejszona o określone w Warunkach opłaty, pobierane w związku z rozwiązaniem Umowy; kwotę tę ING Życie wypłaca Właścicielowi polisy albo jego spadkobiercom w przypadkach określonych w Warunkach”.

3. Stan prawny

3.1. Niedozwolone postanowienie umowne

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z kolei stosownie do treści przepisu art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

Możliwość uznania postanowienia za niedozwolone zależna jest zatem od łącznego spełnienia następujących przesłanek:

1. postanowienie jest stosowane przez przedsiębiorcę wobec konsumentów,
2. postanowienie nie zostało indywidualnie uzgodnione,
3. postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami,
4. postanowienie narusza w sposób rażący interesy konsumenta,

5. postanowienie nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron.

3.2. Charakter umowy

Umowa ubezpieczenia z ufk nie posiada swojej definicji ustawowej. Nie została uregulowana w kodeksie cywilnym, który to w księdze trzeciej zawiera przepisy dotyczące umowy ubezpieczenia. Zgodnie z art. 805 § 1 k.c. „Przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę”. Można więc przyjąć, że w tej pojemnej, ogólnej definicji zawiera się także umowa ubezpieczenia z ufk, gdyż przewiduje po stronie ubezpieczającego obowiązek zapłaty składki oraz ochronę w przypadku zajścia określonego zdarzenia, jakim jest zgon lub dożycie określonego wieku.

Postanowienia dotyczące umowy ubezpieczenia z ufk znajdują się w ustawie z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 999, 1000 i 723). W załączniku do ww. ustawy zawierającym podział ubezpieczeń, w dziale I dotyczącym ubezpieczeń na życie zostały wymienione „ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym”. Powyższe przyporządkowanie może sugerować, że z woli ustawodawcy, analizowana umowa jest podtypem ubezpieczenia na życie. Umowę ubezpieczenia z ufk wyróżnia dualizm regulacji. Najprościej można stwierdzić, że składa się ona z dwóch „części”: ochronnej, która zabezpiecza pokrycie kosztów ryzyka ubezpieczeniowego oraz z „części” *stricte* inwestycyjnej. Jest to bezpośrednia konsekwencja powiązania umowy z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Został on zdefiniowany w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej jako wydzielony fundusz aktywów, stanowiący rezerwę tworzoną ze składek ubezpieczeniowych, inwestowanych w sposób określony w umowie ubezpieczenia (art. 3 ust. 1 pkt 50 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej). Udziały w funduszu kapitałowym są reprezentowane przez jednostki uczestnictwa nabywane za składki. Celem funkcjonowania ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego jest gromadzenie i inwestowanie środków finansowych przez nabywanie jednostek odpowiednich funduszy ze środków pochodzących ze składek.

3.3. Raporty Rzecznika Finansowego

Pogląd na temat charakteru prawnego umowy ubezpieczenia z ufk jest od kilku lat prezentowany i aktualizowany przez Rzecznika Finansowego. Wnioski z analiz przeprowadzonych przez Rzecznika Finansowego zawarto w dwóch raportach w sprawie ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi („Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Ubezpieczonych” opublikowany w grudniu 2012 r. i „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Finansowego część II” opublikowany w marcu 2016 r.). W ww. Raportach przedstawiono ponadto wyniki dotychczasowych sporów sądowych, których przedmiotem jest wykonywanie umów ubezpieczenia z ufk, analizę kosztów początkowych w ujęciu faktycznym i prawnym oraz podsumowanie zmian legislacyjnych.

W Raporcie z 2016 r. Rzecznik Finansowy zwraca m.in. uwagę na to, że przepisy prawa poświęcone umowie ubezpieczenia na życie nie dają podstawy do obciążenia ubezpieczającego, który umowę wypowiada, żadnymi opłatami. Przepis art. 830 §1 k.c. stanowi, iż „przy ubezpieczeniu osobowym ubezpieczający może wypowiedzieć umowę w każdym czasie z zachowaniem terminu określonego w umowie lub ogólnych warunkach ubezpieczenia, a w razie jego braku - ze skutkiem natychmiastowym”. W przywołanej regulacji brak jest zastrzeżenia co do obowiązku zwrotu wydatków, które druga strona umowy poniosła w związku z należytych wykonywaniem umowy. Tym samym więc, mając na uwadze zasadę racjonalności ustawodawcy, należy przyjmować, że brak zastrzeżenia obowiązku zwrotu wydatków jest celowy i zamierzony, albowiem jedynym wynagrodzeniem, którego ubezpieczyciel może

żądać od ubezpieczającego, jest składka z tytułu świadczonej ochrony ubezpieczeniowej (art. 805 § 1 k.c.), względnie opłaty szczegółowo określone w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Tym samym ustawodawca nie przewidział uprawnienia ubezpieczyciela do domagania się od ubezpieczającego wynagrodzenia (ponad uzasadnioną marżę w kalkulowaną w składkę ubezpieczeniową), czy też - co więcej - odszkodowania za wypowiedzenie umowy przed założeniem przez ubezpieczyciela okresem jej obowiązywania.”². Zastrzeżenie przez zakład ubezpieczeń opłat w wypadku wypowiedzenia przez konsumenta umowy, które stanowiłyby wynagrodzenie, pokrycie wydatków zakładu ubezpieczeń poniesionych przy zawarciu umowy lub odszkodowanie z tytułu przedwczesnego rozwiązania umowy nie znajduje oparcia w ogólnych przepisach prawa dotyczących umowy ubezpieczenia. W konsekwencji, w ocenie Rzecznika Finansowego postanowienia umowy przewidujące opłaty z tytułu wypowiedzenia umowy mogą być uznane za sprzeczne z prawem.

3.4 Rozwiązanie umowy ubezpieczenia z ufk - mechanizm pobierania opłat w związku z rozwiązaniem umowy

Umowy ubezpieczenia z ufk mogą być rozwiązywane przez konsumentów. Jednak w takiej sytuacji przedsiębiorcy stosują różnego rodzaju opłaty określające zatrzymywane wartości, czy też podają metodę wyliczenia wartości, która zostanie wypłacona konsumentom. Stosowane są różnego rodzaju nazwy i sposoby wyliczenia wartości, które w efekcie określają jaką kwotę zatrzyma przedsiębiorca. Najczęściej wielkości te są definiowane w tabelach opłat stanowiących załącznik do warunków ubezpieczenia. Opłata likwidacyjna wyrażana jest w różny sposób m.in. jako procent wartości częściowej lub całkowitej wartości kwoty wypłacanej z rachunku ubezpieczającego lub jako procent wartości składki jednorazowej lub pierwszorocznej w przypadku umów ze składką regularną. Kluczowym aspektem jest wysokość przedmiotowej opłaty - w przypadku rozwiązania umowy w pierwszych latach trwania okresu odpowiedzialności, pobieranych jest nawet od 100% do 80% zgromadzonych na rachunku środków.

W przedmiotowym przypadku Pozwana pobiera od konsumentów dwie opłaty w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem 10. roku polisowego. Są to opłata dystrybucyjna (stanowiąca określony procent od składki podstawowej należnej za pierwszy rok polisowy) oraz opłata za likwidację umowy (stanowiąca określoną kwotę). Obie opłaty pobierane są ze środków pieniężnych zgromadzonych przez konsumentów i powodują obniżenie wypłacanej konsumentom wartości wykupu, w sytuacji rozwiązania umowy. Zasady ich stosowania zostaną przedstawione w dalszej części niniejszego dokumentu.

3.4.1. Postanowienia dotyczące opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone:

Przedmiotem rozważań Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów była ocena zgodności z art. 385¹ § 1 k.c. postanowień dotyczących wysokości opłat likwidacyjnych.

Klauzula nr 2161

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 14 maja 2010 r. (sygn. akt VI ACa 1175/09), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 29 czerwca 2009 r. (sygn. akt XVII AmC 274/09), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez UNIQA Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna (koszt wykupu środków zgromadzonych na ORJU składek regularnych) - przy dokonaniu całkowitego lub częściowego wykupu certyfikatu ubezpieczeniowego - 100% jeżeli składki regularne były łącznie opłacane krócej niż 1 rok”.

² Tak Rzecznik Finansowy w raporcie pt. „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym” Część II, Warszawa, marzec 2016 r., s. 29 - raport dostępny na <https://rf.gov.pl/>.

W uzasadnieniu wyroku Sąd stwierdził, że „w istocie ubezpieczyciel przewidział tu dla ubezpieczonego swoistą sankcję za rezygnację z dalszego kontynuowania umowy bez powiązania jej z realnie poniesionymi wydatkami, w przypadku zawarcia ubezpieczenia na rzecz konkretnej osoby, przy czym ma owo zastrzeżenie charakter uniwersalny, tzn. jest całkowicie niezależne od wartości posiadanych przez ubezpieczonego jednostek uczestnictwa. Tak sformułowane postanowienie narusza dobre obyczaje, gdyż sankcjonuje przejście przez ubezpieczyciela całości wykupionych środków w całkowitym oderwaniu od skali poniesionych przez ten podmiot wydatków. Nie wystarcza tu ogólnikowe powołanie się na rzekomo powszechnie znany fakt, że koszt wykupu alokowanych środków jest w pierwszych latach trwania umowy ubezpieczenia wyższy niż w następnych z uwagi na wyższe opłaty manipulacyjne. Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter”.

Klauzula nr 3834

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 26 czerwca 2012 r. (sygn. akt VI ACa 87/12), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 7 listopada 2011 r. (sygn. akt XVII AmC 1704/09), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna jest pobierana w wysokości wskazanej w tabeli poniższej: Rok Polisowy, w którym jest pobierana Wysokość opłaty likwidacyjnej opłata likwidacyjna od środków stanowiąca procent środków wypłacanych z Subkonta Składek Regularnych

1. - 99%
2. - 99%
3. - 80%
4. - 70%
5. - 60%
6. - 50%
7. - 40%
8. - 30%
9. - 20%
10. - 10%”.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny stwierdził, że „Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter. Znaczna część kosztów funkcjonowania pozwanej oraz jej ryzyko jest bowiem pokrywane przez konsumenta w ramach szeregu innych opłat pobieranych przez pozwaną (...), takich jak opłata wstępna, opłata za zarządzanie, czy opłata administracyjna. Wysokość opłaty likwidacyjnej powinna być uzależniona jedynie od kosztów jakie pozwana ponosi w związku z wygaśnięciem umowy ubezpieczenia i wykupem Jednostek Uczestnictwa. Tymczasem (...), przy określeniu wysokości tej opłaty strona pozwana bierze pod uwagę wszystkie koszty jej działalności, w większości już pokryte przez ubezpieczonego w ramach innych opłat”.

Klauzula nr 4632

Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie o sygn. akt XVII AmC 974/10 uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna pobierana z Subkonta Składek regularnych, poprzez umorzenie Jednostek Uczestnictwa, przed Całkowitą Wypłatą, w razie wygaśnięcia Umowy Ubezpieczenia [...] oraz tej części Częściowej Wypłaty z Subkonta Składek regularnych, która powoduje, że Wartość Subkonta Składek Regularnych staje się niższa od kwoty

odpowiadającej Statusowi Polisy Opłaconej przed wskazaną poniżej Rocznicą Polisy, w następującej wysokości:

od dnia poprzedzającego 1. Rocznicę Polisy - 100,0%
od 2. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 3. Rocznicę Polisy - 80,0%
od 3. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 4. Rocznicę Polisy - 70,0%
od 4. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 5. Rocznicę Polisy - 60,0%
od 5. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 6. Rocznicę Polisy - 50,0%
od 6. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 7. Rocznicę Polisy - 40,0%
od 7. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 8. Rocznicę Polisy - 30,0%
od 8. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 9. Rocznicę Polisy - 20,0%
od 9. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 10. Rocznicę Polisy - 10,0%
od 10. Rocznicę Polisy - 0%”.

Jak argumentował Sąd, „postanowienia umowne wzorca stosowanego przez pozwanego, w sposób nieusprawiedliwiony nakładają na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione”.

Klauzula nr 5608

Sąd Okręgowy w Warszawie w wyroku z dnia 9 stycznia 2012 r. (sygn. akt XVII AmC 355/11) uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez Nordea Polska Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy - ogólnych warunków ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, dotyczącego pobierania przez pozwanego, w razie wypowiedzenia umowy, opłaty likwidacyjnej za realizację wykupu jednostek funduszu zgromadzonych na rachunku podstawowym ubezpieczonego w następującej wysokości:

„w I Roku Polisowym - 100%, w II Roku Polisowym - 100%, w III Roku Polisowym - 70%, w IV Roku Polisowym - 60 %, w V Roku Polisowym - 50 %, w VI Roku Polisowym - 40%, w VII Roku Polisowym - 30%, w VIII Roku Polisowym - 20%, w IX Roku Polisowym - 10%, w X Roku Polisowym - 5%”.

W ocenie Sądu „postanowienie umowne przewidujące obowiązek spełnienia przez konsumenta na rzecz oferenta świadczenia, bez określenia jego charakteru lub ewentualnego świadczenia wzajemnego jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumentów. (...) objęte pozwem postanowienie umowne wzorca stosowanego przez pozwaną, zdaniem Sądu, w sposób nieusprawiedliwiony nakłada na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione. Godzi to w zasadę równowagi kontraktowej stron, uniemożliwiając konsumentowi ochronę jego praw. Pozwana dysponuje natomiast prostym mechanizmem naliczania tej opłaty i fizycznego jej pobierania w drodze potrąceń”.

3.4.2. Decyzja Prezesa Urzędu z dnia 23 września 2015 r. nr RKR-10/2015³

W związku z wydaniem przez Prezesa Urzędu wobec Nationale-Nederlanden Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie (dawniej: „ING Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie”) Decyzji zobowiązującej zostało uprawdopodobnione stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów polegających m.in. na stosowaniu we wzorcach umów indywidualnych ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi postanowień określających jeden z poniższych mechanizmów zmniejszania wartości środków pieniężnych zgromadzonych przez konsumentów na rachunku

³ Treść Decyzji jest powszechnie dostępna na stronie internetowej Urzędu pod adresem: <http://www.decyzje.uokik.gov.pl/>.

rejestrującym jednostki uczestnictwa poszczególnych funduszy, nabywane ze składek uiszczanych przez konsumentów, w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, tj. (...):

2. pobieranie opłaty dystrybucyjnej we wzorcach umów dla produktów:

a. *Best Invest Premium (ULM5) (...)*,

co może stanowić czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (t.j. Dz. U. z 2003 r., nr 153, poz. 1503 ze zm.), a w konsekwencji naruszać art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Wśród umów, wobec których Pozwana zobowiązała się do stosowania wynikających z Decyzji nr RKR-10/2015 nowych zasad wyliczania opłaty likwidacyjnej⁴ znalazły się obowiązujące w dniu 1 stycznia 2016 r. umowy zawarte na podstawie m.in. wzorca umownego o nazwie: „Ogólne Warunki Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014)”, którego integralną część stanowi „Tabela Limitów i Opłat (TLiO/ULM5/1/2014)”. Zgodnie z treścią Decyzji Spółka zobowiązana była przestać konsumentom będącym stronami umów ze składką regularną, jak i ze składką jednorazową, informację o zrzeczeniu się przez nią przyznanego w ogólnych warunkach ubezpieczenia/tabeli limitów i opłat prawa do pobierania części opłaty likwidacyjnej, wynikającej z posiadanego przez konsumenta wzorca umownego. Oświadczenie Pozwanej miało mieć charakter nieodwołalny, a także zawierać informację o tym, że zmiana wysokości opłaty nie wyłącza ani nie ogranicza uprawnień konsumenta do dochodzenia na drodze cywilnoprawnej dalej idących roszczeń dotyczących wysokości opłat pobieranych w przypadku całkowitego wykupu wartości polisy.

Celem wydania decyzji administracyjnej była ochrona interesu publicznego poprzez zapobieżenie uprawdopodobnionym naruszeniom zbiorowych interesów konsumentów i zmniejszenie negatywnych skutków stosowanej praktyki. **Wydanie przez Prezesa Urzędu Decyzji nie uniemożliwia konsumentom podjęcia odpowiednich kroków zmierzających do zabezpieczenia ich prywatnych interesów majątkowych.**

Zmiany określone w Decyzji nr RKR-10/2015 zaczęły obowiązywać 1 stycznia 2016 r. Z tego względu nie został nimi objęty Powód, gdyż jego umowa ubezpieczenia z ufk uległa rozwiązaniu 25 października 2015 r. Z uwagi na tę okoliczność, dodatkowe rozważania jej dotyczące, w tym w zakresie złożonego przez Pozwaną zobowiązania, zostaną pominięte.

4. Stanowisko Prezesa Urzędu

4.1 Niedozwolony charakter postanowień umownych określających możliwość pobierania przez Spółkę opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości

Analiza treści kwestionowanych postanowień, tj. OWU i TLiO, prowadzi do jednoznacznej konkluzji, że spełniają one przesłanki uznania za niedozwolone postanowienia umowne, stosownie do przepisu art. 385¹ § 1 k.c.

a) Relacja przedsiębiorca - konsument

W niniejszej sprawie nie ulega wątpliwości, że analizowane postanowienia dotyczą umowy ubezpieczenia z ufk zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem. Stronami czynności prawnej są zakład ubezpieczeń oraz konsument. Jednocześnie na podstawie pism

⁴ Na str. 42 Decyzji nr RKR-10/2015 wskazano, że: „Użyte w piśmie z dnia 18 sierpnia 2015 r. sformułowanie „opłaty likwidacyjne” obejmuje zbiorczo mechanizmy zmniejszania wartości środków pieniężnych zgromadzonych przez konsumentów na rachunku rejestrującym jednostki uczestnictwa poszczególnych funduszy, nabywanych ze składek uiszczanych przez konsumentów, w związku z rozwiązaniem umów ubezpieczenia z UFK, o których mowa w punkcie I. sentencji postanowienia nr RKR-272/2014 z dnia 30 grudnia 2014 r.”.

procesowych Powoda i Pozwanej można przyjąć, że status Powoda jako konsumenta wydaje się w niniejszej sprawie niekwestionowany.

W tym miejscu warto zwrócić także uwagę, że wzorzec przeciętnego konsumenta nie ma zastosowania do orzekania w zakresie niedozwolonych postanowień umownych. Wskazuje na to np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 września 2015 r. (sprawa Horatiu Ovidiu Costea vs S.C. Volksbank Romania SA, sygnatura C-110/14). W punkcie 21 tego wyroku Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej także jako: „Trybunał”, „TSUE”) wskazał, że pojęcie „konsumenta” w rozumieniu dyrektywy 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE L.1993.95.29) „ma charakter obiektywny i jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jaki może mieć dana osoba, czy też od posiadanych przez nią w rzeczywistości informacji”.

b) Brak indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych

Przepis art. 385¹ § 3 k.c. nakazuje uznać za niezgodnione indywidualnie „te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta”. Dokonanie oceny, czy postanowienie było indywidualnie negocjowane wymaga zatem zbadania okoliczności związanych z procesem kontraktowania. Jeśli przy zawieraniu umowy postanowienia nie były między stronami negocjowane, zostały przez przedsiębiorcę ustalone jednostronnie i konsument nie miał rzeczywistego wpływu na ich treść, to należy uznać, że nie były indywidualnie uzgodnione. Taka sytuacja ma miejsce najczęściej wtedy, gdy przedsiębiorca w obrocie z konsumentami posługuje się odgórnie ustalonymi wzorcami umowy (wtedy postanowienie jest zawarte we wzorcu umowy), ale może też mieć miejsce wtedy, gdy postanowienie zostaje przejęte do umowy z wzorca umownego (jest narzucone).

Nie ulega wątpliwości, że przedmiotowa umowa stanowi przykład tzw. umowy adhezyjnej, czyli takiej, w której warunki umowne określone są jednostronnie przez przedsiębiorcę. Konsumentowi pozostaje jedynie podjęcie decyzji, czy do umowy przystąpić. Przy zawieraniu umów z konsumentami Pozwana posługuje się opracowanym przez siebie wzorcem umownym, dlatego możliwości negocjacyjne osoby przystępującej do umowy są ograniczone lub wręcz ich nie ma. Złożenie wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia nie może być uznane za tożsame z indywidualnym uzgodnieniem treści postanowień określających możliwość pobierania przez Pozwaną opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości.

Zgodnie z art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje, co w praktyce oznacza konieczność udowodnienia tej przesłanki przez przedsiębiorcę.

c) Kwestionowane postanowienia nie określają głównego świadczenia stron

W świetle art. 385¹ § 1 k.c. nie można uznać za niedozwolone tych postanowień umowy, które określają główne świadczenia stron, chyba, że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Analiza kwestionowanych postanowień wymaga więc oceny, czy postanowienia określające sposób pobierania oraz wysokość opłat zatrzymywanych przez Pozwaną w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy, można uznać za główne świadczenie stron.

Zdaniem Prezesa Urzędu postanowienia określające możliwość pobierania opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości nie są postanowieniami określającym główne świadczenie stron.

Wskazać należy, że art. 385¹ § 1 k.c. ustanawia wyjątek od zasady kontroli treści nieuczciwych warunków, w związku z czym powinien on ulegać wykładni zawężającej, o czym wypowiedział się Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie Matei vs S.C. Volksbank Romania SA, sygn. akt C-143/13, p. 49. TSUE wskazał również, że w przypadku wystąpienia trudności w prawidłowym zdefiniowaniu świadczenia głównego, wszelkie

wątpliwości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta (Jean-Claude Van Hove vs CNP Assurances SA, sygn. akt C-96/14, p. 49).

W niniejszej umowie głównym świadczeniem stron jest dokonanie wpłaty składki przez ubezpieczonego i wypłata świadczenia w przypadku wystąpienia zdarzenia ubezpieczonego przez Pozwaną. Zdarzeniem ubezpieczeniowym, w sytuacji wystąpienia którego następuje wypłata świadczenia, jest - zgodnie z art. 2 ust. 3 OWU - śmierć Ubezpieczonego lub poważne zachorowanie Ubezpieczonego (definicje poważnych zachorowań zawiera Załącznik nr 1 do OWU). Natomiast zgodnie z art. 11 ust. 1 OWU: „W przypadku śmierci Ubezpieczonego ING Życie wypłaci Świadczenie w postaci wyższej z kwot: a) Sumę ubezpieczenia obliczoną na dzień śmierci Ubezpieczonego albo b) Wartość Rachunku podstawowego, obliczoną według liczby Jednostek uczestnictwa z dnia śmierci Ubezpieczonego i Ceny jednostki uczestnictwa obowiązującej nie później niż w 3. Dniu roboczym od dnia rejestracji zawiadomienia o śmierci Ubezpieczonego (...)”. Wypłacane kwoty mogą ulec zwiększeniu o wartość rachunku lokacyjnego lub wartość rachunku bonusowego, jak i zmniejszeniu, jeśli w czasie trwania umowy została wypłacona część środków zgromadzonych na rachunku podstawowym, lokacyjnym lub bonusowym (art. 11 ust. 3 i 4 OWU). Ponadto w art. 9 ust. 1 OWU wskazano, że: „W przypadku poważnego zachorowania wypłacimy Ubezpieczonemu Świadczenie w wysokości zależnej od jego woli wyrażonej we wniosku o wypłatę Świadczenia: a) całość środków - co stanowić będzie łącznie Wartość Rachunku podstawowego, Wartość Rachunku lokacyjnego oraz Wartość Rachunku bonusowego albo b) część środków zgromadzonych na Rachunku podstawowym”.

Tym samym, tylko postanowienia określające wysokość składki oraz wartości jakie zostaną wypłacone w sytuacji zajścia tych zdarzeń, mogą zostać uznane za określające główne świadczenia stron.

Zgodnie z powyższym stanowiskiem spór dotyczący wartości wypłaconej w innych okolicznościach niż wystąpienie zdarzenia ubezpieczeniowego nie może być uznany za spór dotyczący świadczenia głównego. Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy w Łodzi w wyroku z dnia 19 marca 2015 r., sygn. akt III Ca 1539/14, regulacja dotycząca skutków rozwiązania umowy przed czasem, nie ma charakteru konstytutywnego dla tej umowy. Określenie zasad dotyczących ponoszenia opłat za rozwiązanie umowy przed czasem pozostaje bez wpływu na charakter umowy czy skuteczność jej zawarcia.

Ponadto, uznanie postanowień określających wysokość oraz obowiązek ponoszenia opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem w poszczególnych latach umowy ubezpieczenia z ufk za postanowienia określające główne świadczenia stron, oznaczałoby, że konsument zawiera taką umowę w celu jej przedwczesnego rozwiązania pomimo ryzyka poniesienia kosztów takiego rozwiązania, w tym prawdopodobieństwa utraty całości dokonanych wpłat.

O niemożności uznania wartości wypłaconej w sytuacji rozwiązania umowy za główne świadczenie stron świadczą również zmiany legislacyjne wynikające z ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Powyższa ustawa postuluje się dwoma odrębnymi sformułowaniami - „świadczeniem z umowy ubezpieczenia” oraz „wartością wykupu”, w związku z czym - zgodnie z wykładnią językową - należy oba pojęcia rozumieć odrębnie.

W tym miejscu warto wskazać, że szczegółową analizę, zgodnie z którą nie można za świadczenie główne uznać wartości wypłaconej po potrąceniu z wartości polisy określonych opłat z tytułu likwidacji funduszy oraz dokonania wykupu, zawarł również Rzecznik Finansowy w istotnym poglądzie z dnia 17 listopada 2015 r. przedstawionym Sądowi Najwyższemu w sprawie o sygnaturze III CZP 87/15.⁵

Z uwagi na powyższe, nie zasługują na uwzględnienie twierdzenia Pozwanej, że wartość wykupu stanowi świadczenie główne umowy ubezpieczenia z ufk.

⁵ Pogląd dostępny na http://rf.gov.pl/pdf/poglad_SN_ufk_18.11.2015.pdf/.

d) Sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta

Jako dobre obyczaje należy rozumieć normy postępowania niesprzeczne z etyką, moralnością czy społecznymi obyczajami. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2005 r. (sygn. akt I CK 832/04) za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać wprowadzenie klauzul godzących w równowagę kontraktową stron, zaś „rażące naruszenie interesów konsumenta” polega na nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku umownym.

W niniejszej sprawie brak równowagi kontraktowej stron wyrażający się w możliwości arbitralnego decydowania przez Pozwaną o zatrzymaniu przez nią całości lub części wartości rachunku w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem okresu wskazanego w OWU świadczy o jego sprzeczności z dobrymi obyczajami. Rażące naruszenie interesów konsumenta przejawia się natomiast w daleko idącej dysproporcji praw i obowiązków stron umowy na niekorzyść konsumenta.

Za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać takie ukształtowanie stosunku prawnego z konsumentem, który w wyniku rozwiązania umowy traci znaczną część ze zgromadzonych na rachunku środków. Nieuzasadnione jest bowiem obciążanie konsumenta wygórowanymi kosztami, niezwiązanymi z rzeczywistymi kosztami ponoszonymi przez przedsiębiorcę w tym zakresie. Zdaniem Prezesa Urzędu wysokości zatrzymywanej przez Pozwaną kwoty nie tłumaczy konieczność rozliczenia kosztów takich jak prowizje dla pośredników, koszty wystawienia polis czy reklamy i promocji produktów ubezpieczeniowych. Mechanizm naliczania kosztów związanych z rozwiązaniem polisy jest bowiem taki sam bez względu, przykładowo, na wysokość wpłacanych składek. Uzasadnieniem takiego mechanizmu nie jest również założenie długotrwałego stosunku prawnego, który, jak wskazuje Pozwana, służy tak naprawdę jedynie amortyzacji kosztów zawarcia umowy (np. akwizycji). Ponadto zapewnienie pośrednikom wysokiego wynagrodzenia powoduje, że są oni bardzo zmotywowani do doprowadzania do zawierania umów z konsumentami, nawet tymi, którzy nie są zainteresowani wieloletnim opłacaniem składek. Natomiast dla Pozwanej nie wiąże się z tym żadne ryzyko, gdyż dzięki ukształtowaniu sposobu wyliczenia wartości wykupu konieczność pokrycia tego kosztu przerzuca na konsumenta. Podsumowując, fakt, że Pozwana faktycznie poniosła koszty związane z wypłatą pośrednikowi prowizji, nie powinien usprawiedliwiać przerzucenia odpowiedzialności za poniesienie tych kosztów na konsumenta.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że Pozwana w trakcie trwania ochrony ubezpieczeniowej, pobiera szereg innych opłat związanych z wykonywaniem umowy, w szczególności: opłatę administracyjną (art. 27 OWU), opłatę operacyjną (art. 24 OWU), opłatę za zarządzanie (art. 25 OWU) i opłatę za ryzyko ubezpieczeniowe (art. 26 OWU), które powinny kompensować koszty wykonywania umowy. Istotny jest przy tym sposób pobierania tych opłat. Co do zasady są one pobierane miesięcznie poprzez dokonanie odpisu odpowiedniej liczby jednostek zewidencjonowanych na rachunku. W konsekwencji, z każdym miesiącem zmniejsza się liczba jednostek uczestnictwa posiadanych przez konsumenta. Można więc stwierdzić, że Pozwana określiła wartość opłat i składek w taki sposób, by zapewnić sobie środki na pokrycie powstałych kosztów z tytułu zawarcia umowy w sytuacji, gdy konsument przedterminowo rozwiąże umowę.

Opłata dystrybucyjna obliczana jest jako określony procent (od 85% do 35%) od składki podstawowej należnej za pierwszy rok polisowy, bez uwzględnienia podwyższeń tej składki, który to procent podlega redukcji w poszczególnych latach polisowych (art. 29 ust. 1 zd. 1 i 2 OWU w zw. z pkt. 6) TLiO). Opłata ta pobierana jest od kwot należnych konsumentowi z tytułu wypłaty wartości wykupu w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem 10. roku polisowego⁶. W efekcie tego Pozwana zapewniła sobie otrzymanie

⁶ W art. 29 ust. 1 zd. 3 OWU wskazano, że: „Obie opłaty pobrane zostaną z Rachunku podstawowego poprzez sprzedaż odpowiedniej liczby Jednostek uczestnictwa według Ceny jednostek uczestnictwa obowiązującej nie później niż w 3. Dniu roboczym od dnia rozwiązania Umowy”.

środków, których wysokość nie jest związana z wartościami jednostek funduszy, zakupionych przez konsumentów. W przypadku rozwiązania umowy, wysokość wypłacanych konsumentom kwot zależy od wartości jednostek, natomiast opłata dystrybucyjna obliczana jest w odniesieniu do tej samej wartości składki za pierwszy rok. Jednocześnie Pozwana zastrzegła, że: „Suma pobranych opłat: dystrybucyjnej oraz za likwidację Umowy nie może przewyższyć Wartości Rachunku podstawowego”. W związku z tym konsument może utracić całą wartość wpłaconych środków. W zależności od sytuacji finansowej funduszy, możliwość taka istnieje także w kolejnych latach polisy.

W niniejszej sprawie należy uwzględnić również drugą opłatę pobieraną przez Spółkę w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, tj. opłatę za likwidację umowy. Jest ona pobierana z kwoty należnej konsumentowi z tytułu wypłaty wartości wykupu i określona została ono kwotowo, tj. w wysokości 500,00 zł (art. 29 ust. 1 zd. 1 i 2 OWU w zw. z pkt. 6) TLiO). Opłata ta stanowi dodatkowe, obok opłaty dystrybucyjnej, pomniejszenie wartości wypłacanej konsumentom. Analizując charakter tej opłaty, należy do niej odpowiednio odnieść stanowisko Prezesa Urzędu przedstawione powyżej w sprawie opłaty dystrybucyjnej.

W efekcie stosowania powyższych opłat, nawet w późniejszych latach trwania umowy konsumenci mogą otrzymać zwrot tylko określonej części wpłaconych przez nich środków. Pozwana zapewniła sobie ochronę własnych interesów finansowych, natomiast nie zostały zabezpieczone interesy konsumentów, którzy mogą utracić znaczną część swoich oszczędności lub też nawet ich całość. Pozwana dysponuje dużymi środkami i wycofanie przez indywidualną osobę jej środków pieniężnych ma nieznaczny wpływ na sytuację finansową Spółki, gdyż może zostać zrekompensowane zawarciem umowy z innym klientem. W przypadku konsumentów uzupełnienie poniesionych strat jest znacznie trudniejsze, a w niektórych sytuacjach wręcz niemożliwe. Tym samym wpływ opłat na sytuację finansową Pozwanej i Powoda jest diametralnie inny.

W świetle powyższego, za nieuzasadnione należy uznać pobieranie dwóch opłat za jedną czynność, tj. za rozwiązanie umowy ubezpieczenia z ufk.

W tym miejscu przywołać należy orzeczenia, w których sądy stwierdzają, że mobilizacja i zachęcanie klientów do kontynuowania umowy w dłuższym horyzoncie czasowym nie może polegać na sankcjonowaniu, w przypadku wypowiedzenia przez nich umowy, utratą znacznej części wpłaconych środków finansowych (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 września 2012 r., sygn. akt VI ACa 458/12; wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 24 maja 2016 r., sygn. akt III Ca 166/16). Ustalenie przez Pozwaną wysokich kosztów rezygnacji z kontynuowania umowy może sprawić, że właśnie przez ryzyko utraty znacznej części zgromadzonych oszczędności może skłaniać konsumenta do dalszego opłacania składek, a w konsekwencji, ograniczać jego uprawnienie do wypowiedzenia umowy. Jednostki uczestnictwa ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego nabywane za wpłacone składki mają charakter inwestycyjny. Konsument ma możliwość śledzenia ich ceny, a więc wartości rachunku. W wyniku obserwacji zachodzących zmian w funduszach konsument może uznać, że nie ma możliwości osiągnięcia zysku, a wręcz należy przewidywać poniesienie straty i w związku z tym może on podjąć decyzję o rozwiązaniu umowy i wypłacie wartości rachunku - jednakże sposób obliczania należnej mu wartości wykupu może skutecznie zniechęcać do tego. Koszty jakie musiałby ponieść z tytułu potrąceń są na tyle duże, że w sposób znaczny obniżyłoby to wypłatę, co mogłoby zostać uznane za nieopłacalne. W efekcie tego konsument podejmie decyzję zupełnie inną, niż gdyby nie były pobierane tak wysokie opłaty. Należy zauważyć, że gdyby nie były potrącane tak wysokie wartości z tytułu rozwiązania, konsument miałby możliwość dokonania oceny skutków jakie wynikają z realizacji umów i podjęcia racjonalnej decyzji o wycofaniu środków z ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego.

Ponadto, w niniejszej sprawie konsument nie ma możliwości zweryfikowania, dlaczego opłata dystrybucyjna oraz opłata za likwidację umowy przewidziane dla poszczególnych lat trwania umowy zostały określone w takiej, a nie w innej wysokości. Stawki opłat zostały

arbitralnie narzucone przez Pozwaną. Konsument nie wie więc również, czy środki zostały zatrzymane przez Pozwaną w wysokości ekwiwalentnej i uzasadnionej, gdyż nie miał on wpływu na ich wysokość.

Za sprzeczny z dobrymi obyczajami należy uznać również sam mechanizm ustalania wartości wykupu, który zabezpiecza jedynie interes przedsiębiorcy. Pozwana bowiem, po rozwiązaniu umowy, w sposób automatyczny potrąca na swoją rzecz część wartości rachunku. Oznacza to, że przedsiębiorca dysponuje narzędziami, które zapewniają mu dokonanie potrąceń w wysokości go satysfakcjonującej. Konsument nie jest o tym w żaden sposób informowany przed dokonaniem wypłaty czy wzywany do uiszczenia odpowiedniej kwoty, przez co nieraz o pobraniu opłaty czy pomniejszeniu wartości wykupu dowiaduje się on dopiero po fakcie ich dokonania. Prosty mechanizm potrąceń jest więc wygodny dla Pozwanej i jednocześnie uniemożliwia konsumentowi zareagowanie na tę praktykę.

O sprzeczności z dobrymi obyczajami postanowień zawartych w umowie, Prezes Urzędu wypowiedział się już w Decyzji zobowiązującej nr RKR-10/2015 wydanej wobec Pozwanej dotyczącej m.in. wzorca umownego pn. „Ogólne Warunki Indywidualnego Ubezpieczenia Inwestycyjnego BEST INVEST PREMIUM (OWU/ULM5/1/2014)”. W przedmiotowej Decyzji dobre obyczaje zostały zdefiniowane jako nakaz kształtowania takich warunków umownych, które w nadmierny sposób nie uprzywilejowywałyby tylko jednej, silniejszej strony zobowiązania, czyli przedsiębiorcy. Zdaniem Prezesa Urzędu Nationale-Nederlanden powinno tak przygotować warunki kontraktu, aby rozkład ciężaru i ryzyka związanego z wykonywaniem umowy nie był istotnie zniekształcony na niekorzyść konsumenta. Konsument ma prawo wymagać, aby konstrukcja produktu dopasowana była do jego potrzeb i wymagań, a w przypadku, gdy tak nie jest, powinien mieć możliwość jej wypowiedzenia w okresie referencyjnym.

Rażące naruszenie interesu konsumenta przejawia się w wykorzystaniu jego słabszej pozycji w analizowanym stosunku umownym. Zakwestionowane postanowienia nie uwzględniały i nie zabezpieczały interesu konsumenta, co prowadziło do ukształtowania stosunku zobowiązaniowego w sposób nierównorzędny i rażąco dla niego niekorzystny. To na konsumenta został przerzucony ciężar finansowy zawartej umowy, prowadząc do uprzywilejowanej pozycji zakładu ubezpieczeń względem konsumenta.

e) Odniesienie się do fragmentu uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego oddalającego powództwo w tej sprawie

W tym miejscu należy przywołać istotny fragment z uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego, który miał wpływ na ostateczne rozstrzygnięcie Sądu I Instancji i przesądzenie o braku abuzywności kwestionowanych postanowień, a z którym nie sposób się zgodzić. **Fragment ten dotyczy kwestii sposobu poinformowania Powoda przez Pozwaną o opłatach pobieranych w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk, w tym o zasadach ustalania ich wysokości oraz przyczynach ich naliczania, jak i o długoterminowym charakterze ww. umowy.**

W niniejszej sprawie Powód swoje roszczenie opiera na tym, że postanowienia określające możliwość pobierania opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady ustalania ich wysokości spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone. Z tego względu nie jest konieczne wykazywanie, czy w sposób prawidłowy został on poinformowany o długoterminowym charakterze umowy ubezpieczenia z ufk, jak i o treści tych postanowień. Kwestie te dotyczą etapu zawierania umowy, który to nie jest kwestionowany przez Powoda. Podkreślić należy, że fakt poinformowania konsumenta o tych postanowieniach nie ma znaczenia w kontekście możliwości dokonania oceny, czy spełniają one przesłanki uznania ich za abuzywne. Z uwagi na powyższe, ocenie dokonywanej przez Sąd mogą zostać poddane również te postanowienia wzorca umownego, o treści których konsument został poinformowany.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że w punkcie 4.1. lit. d) Prezes Urzędu w sposób szczegółowy wyjaśnił przyczyny, dla których postanowienia kwestionowane przez Powoda

powinny zostać uznane za niedozwolone. Przede wszystkim istotny jest tutaj sam mechanizm stosowany przez Pozwaną, który według niej ma na celu zrekompensowanie poniesionych przez nią kosztów pośrednictwa ubezpieczeniowego. W konsekwencji, wysokość opłat pomniejszających wartość wykupu wypłacanej konsumentowi w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem 10. roku polisowego może skutecznie zniechęcać go przed skorzystaniem z przysługującego mu prawa do jej wypowiedzenia. Z tego względu może on zdecydować się na kontynuowanie umowy ubezpieczenia z ufk mimo, że wcześniej rozważał jej rozwiązanie np. w 2. lub 5. roku polisowym, czego nie uczyniłby, gdyby Pozwana nie pobierała w takiej sytuacji opłaty dystrybucyjnej oraz opłaty za likwidację umowy. W ten sposób ryzykiem gospodarczym Pozwanej zostaje obarczony konsument. W tym zakresie Pozwana wykorzystwała swoją przewagę kontraktową, przez co Powód nie miał wpływu na treść kwestionowanego postanowienia OWU, które to nie było z nim indywidualnie negocjowane.

Ponadto, możliwość zapoznania się przez Powoda z treścią postanowień OWU oraz TLiO przed podpisaniem umowy nie pozbawia kwestionowanej klauzuli niedozwolonego charakteru. Świadomość Powoda co do pobieranych przez Pozwaną opłat w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem terminu określonego w OWU nie zmienia tej oceny, gdyż nie miał on wpływu na treść kwestionowanego postanowienia.

Z wyjaśnieniami przedstawionymi w poprzednich akapitach koresponduje uzasadnienie wyroku TSUE z dnia 3 września 2015 r., sygn. akt C-110/14, Horatiu Ovidiu Costea vs S.C. Volksbank Romania SA, w którym to Trybunał stwierdził, że system ochrony ustanowiony dyrektywą 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE L.1993.95.29) w brzmieniu sprostowanym (por. Sprostowanie do dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich Dz.U.UE L.2016.276.17, Polskie wydanie specjalne, rozdział 15, tom 2, s. 288) (dalej także jako: „dyrektywa”) opiera się na założeniu, że: „konsument znajduje się na słabszej pozycji niż przedsiębiorca, zarówno pod względem siły przetargowej, jak i stopnia poinformowania, a w związku z tym godzi się on na przedstawione przez przedsiębiorcę warunki umowne, na których treść nie może mieć wpływu”. W związku z tym w omawianym przypadku Powód nie posiadał siły przetargowej, która pozwoliłaby mu na zawarcie umowy na innych warunkach niż określone przez Pozwaną. Ponadto ponownie podkreślić należy, że wzorzec przeciętnego konsumenta nie ma zastosowania do orzekania w zakresie niedozwolonych postanowień umownych. Stanowisko takie zostało przedstawione już wcześniej, tj. na str. 12 niniejszego pisma.

Z uwagi na powyższe, Prezes UOKiK nie podziela stanowiska Sądu Rejonowego.

f) Kwestia możliwości przyjęcia, że przyczyny uznania za abuzywne postanowień dotyczących opłat likwidacyjnych pobieranych przez zakłady ubezpieczeń w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk mogą być odpowiednio stosowane do postanowień przewidujących, że w tożsamej sytuacji zamiast ww. opłaty Pozwana pobiera od konsumenta opłatę dystrybucyjną

Dodatkowo, z ostrożności Prezes Urzędu w tym miejscu pragnie przedstawić swoje stanowisko dotyczące możliwości utożsamiania opłaty dystrybucyjnej z opłatą likwidacyjną, które to postanowienia jej dotyczące zostały już wcześniej uznane za niedozwolone przez właściwe sądy (np. Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej także jako: „SOKiK”), Sąd Apelacyjny w Warszawie i in.). Jednocześnie Prezes Urzędu pragnie wyrazić nadzieję, że poniższe informacje przyczynią się do lepszego zobrazowania poruszonego we wniosku i istotnym pogłądzie zagadnienia oraz jego kompleksowego wyjaśnienia.

Jak już wskazywano we wcześniejszej części niniejszego poglądu, zakłady ubezpieczeń przy rozwiązaniu umowy ubezpieczenia z ufk stosują różnego rodzaju mechanizmy zmniejszania wartości środków pieniężnych zgromadzonych przez konsumentów na rachunku rejestrującym

jednostki uczestnictwa poszczególnych funduszy, nabywane ze składek uiszczanych przez konsumentów poprzez pobieranie np. opłaty likwidacyjnej, opłaty dystrybucyjnej, opłaty za wypłatę, opłaty za wykup, nienazwanej opłaty zmniejszającej wysokość wartości wykupu poprzez zastosowanie mechanizmu wartości wykupu⁷. Ich wysokość uzależniona jest od okresu, w którym następuje rozwiązanie umowy, a także od innych czynników np. wysokości składki jednorazowej lub pierwszorocznej, wysokości środków zgromadzonych na rachunku, częstotliwości opłacania składek (tj. regularnie, czy jednorazowo). Celem wspomnianych mechanizmów jest przerzucenie na ubezpieczonych kosztów początkowych ubezpieczenia (kosztów wstępnych), czyli kosztów zawarcia umowy ubezpieczenia, na które składają się w głównej mierze koszty akwizycyjne, w tym wysokość prowizji i innego rodzaju wynagrodzenia agenta ubezpieczeniowego⁸, a także utrudnienie i zniechęcenie konsumenta do skorzystania z jego prawa do wypowiedzenia umowy ubezpieczenia z ufk w zakładanym przez przedsiębiorcę okresie (w niniejszej sprawie jest to okres 10. - letni).

W świetle powyższego zdaniem Prezesa UOKiK opłata dystrybucyjna może być utożsamiana z opłatą likwidacyjną, które to postanowienia jej dotyczące zostały już wcześniej uznane za niedozwolone przez właściwe sądy (np. SOKiK, Sąd Apelacyjny w Warszawie i in). Obie mają ten sam cel, tj. zmierzają do zrekompensowania kosztów pośrednictwa ubezpieczeniowego, przez co ryzyko gospodarcze jest przenoszone na konsumenta. Powyższe stwierdzenie wskazuje, że nie mogą być one oceniane jedynie poprzez pryzmat ich nazwy. W tej kwestii wypowiedział się również Rzecznik Finansowy, który wskazał, że: „ubezpieczyciele kamuflowali koszt prowizji, stosując kreatywne zabiegi prawne pozwalające ukryć i przerzucić na konsumenta występujący na początku obowiązywania umowy koszt jej dystrybucji. Świadczy o tym swoista gra nazewnictwem dotycząca opłat stosowanych przez ubezpieczycieli. Opłaty te, początkowo zwane likwidacyjnymi - wraz z upływem czasu, po niekorzystnych wyrokach sądów powszechnych - zaczęły przybierać nazwę świadczenia wykupu, opłaty za wykup, za dystrybucję czy też dystrybucyjnej. Pod tymi nazwami ukryty został mechanizm produktu ubezpieczeniowego stworzonego dla samego produktu, finansującego wysokie prowizje pośredników oraz gwarantującego ubezpieczycielom stały nieprzerwany dochód, bez względu na wynik działania funduszu kapitałowego.”⁹. Z tego względu zdaniem Prezesa UOKiK przyczyny uznania postanowień dotyczących opłat likwidacyjnych za abuzywne - przez właściwe sądy (np. SOKiK, Sąd Apelacyjny w Warszawie) - mogą być odpowiednio zastosowane do opłaty dystrybucyjnej.

Przedstawionej w poprzednich akapitach oceny nie zmienia fakt, że inny jest sposób ustalania i pobierania opłaty dystrybucyjnej, tj. jako niezmienny procent wartości pierwszorocznej składki podstawowej, a nie jako procent wartości rachunku ulegający zmniejszeniu w kolejnych latach polisowych, jak ma to miejsce w przypadku opłat likwidacyjnych kwestionowanych wcześniej przez sądy. Jak to wskazywano już wcześniej, istotny jest tutaj przede wszystkim cel stosowania takiego postanowienia. W obu przypadkach wartość środków wypłacanych konsumentowi w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk ulega zmniejszeniu. Nie otrzymuje on całości zgromadzonych środków, lecz tylko ich

⁷ Tak m.in. w decyzji nr RKR-10/2015 z dnia 23 września 2015 r., s. 9.

⁸ Powyższe najlepiej oddaje postulat prof. dra hab. M. Wiśniewskiego adresowany do regulatora rynku ubezpieczeniowego: „Należy unikać niefortunnego terminu „opłaty likwidacyjne”. Istotę problemu [kosztów początkowych] lepiej oddają określenia „wartość wykupu”, „stopa wykupu” etc” - M. Wiśniewski, Zasadność opłat likwidacyjnych w ubezpieczeniach na życie z UFK - wymiar ekonomiczny i aktuarialny, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1/2013, s. 110; zob. także: M. Wiśniewski, Wartość polis życiowych z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym, Wiadomości Ubezpieczeniowe 2/2012, s. 31.

⁹ Takie stanowisko Rzecznika Finansowego można znaleźć w Raporcie pt. “Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym” Część II, Warszawa, marzec 2016 r., s. 8 - raport dostępny na <https://rf.gov.pl/>.

odpowiednią znacznie mniejszą część. W niniejszej sprawie Pozwana na podstawie postanowień OWU oraz TLiO zatrzymała ok. 95 % środków zgromadzonych przez Powoda na rachunku podstawowym. W niektórych przypadkach Powód mógł też ich w ogóle nie otrzymać. Pozwana zdaje sobie z tego sprawę, gdyż w punkcie 6) TLiO wskazała, że: „Suma pobranych opłat: dystrybucyjnej oraz za likwidację Umowy nie może przewyższyć Wartości Rachunku podstawowego”.

Podobnie, możliwość ustalenia wysokości opłaty dystrybucyjnej przez Powoda nie zmienia faktu, że nie może on zweryfikować, czy środki zostały zatrzymane przez Pozwaną w wysokości ekwiwalentnej i uzasadnionej, gdyż nie miał on wpływu na jej wysokość.

W świetle powyższego zdaniem Prezesa Urzędu przyczyną uznania za abuzywne postanowień dotyczących opłat likwidacyjnych pobieranych przez zakłady ubezpieczeń w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk mogą być odpowiednio stosowane do postanowień przewidujących, że w tożsamej sytuacji zamiast ww. opłaty Pozwana pobiera od konsumenta opłatę dystrybucyjną.

4.2. Skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego

a) Niezwiązanie stron abuzywnymi postanowieniami umownymi

Regulacja dotycząca niedozwolonych postanowieniach umownych, a zwłaszcza art. 385¹ k.c., nie pozostawia wątpliwości, że **postanowienia dotknięte abuzywnością „nie wiążą konsumenta”**. Należy stwierdzić, że dane postanowienie **przestaje wiązać już w chwili zawarcia umowy**. Oznacza to, że postanowienie takie nie stanowi elementu treści stosunku prawnego i nie może być uwzględniane przy rozpoznawaniu spraw związanych z jego realizacją. Podstawowe zatem znaczenie dla urzeczywistnienia przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych oraz uchronienia konsumentów przed skutkami ich stosowania ma poziom świadomości organów stosujących prawo (tak: M. Skory, Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta, LEX 50185).

Zgodnie z poglądem wyrażonym powszechnie w doktrynie (A. Olejniczak, Komentarz do art. 385(1) Kodeksu cywilnego, 2014 r.; M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: *Możliwość i sposoby eliminacji z obrotu prawnego postanowień umownych uznanych przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za abuzywne*, Warszawa 2015 r.), orzeczenie sądu, który stwierdza niedozwolony charakter postanowienia umownego, ma charakter **deklaratywny**, zarówno wówczas, gdy sąd orzeka w ramach kontroli incydentalnej, jak i wtedy, gdy dokonuje kontroli abstrakcyjnej. Orzeczenia sądowe deklaratoryjne potwierdzają istnienie prawa lub obowiązku (Z. Banaszczyk, Rozdział XII. Stosunek cywilnoprawny [w:] *Prawo cywilne - część ogólna* pod red. M. Safjana, wyd. Beck, Warszawa 2007, s. 898). Zgodnie z opinią ugruntowaną w doktrynie, orzeczenie o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone ma jedynie charakter deklaratoryjny, zaś analizowane postanowienie wzorca jest bezskuteczne *ex tunc* (M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: *Możliwość i..., op cit*). Powyższe potwierdza, że niedozwolone postanowienia umowne są **bezskuteczne w stosunku do konsumentów od początku zawarcia umowy**.

b) Brak wpływu okoliczności wykonywania umowy oraz zmian umowy na ocenę abuzywności

Dla dokonywanej oceny miarodajne są jedynie okoliczności występujące w chwili zawarcia umowy, a konsekwencje jej późniejszego wykonywania (w szczególności wysokość powstałej lub mogącej ewentualnie powstać szkody) nie mogą wpływać na tę ocenę (komentarz do art. 385(2) k.c. - Kodeks cywilny. Komentarz red. prof. dr hab. Edward Gniewek, prof. dr hab. Piotr Machnikowski, CH Beck wyd. 6, Warszawa 2014, str. 698). Podobnie winno się zatem rozpatrywać przesłanki stwierdzenia rażącego naruszenia interesów konsumentów. **Rażące naruszenie interesów konsumentów należy uznać za**

wadę pierwotną istniejącą w momencie zawierania umowy, dla oceny której okoliczności powstałe później - na etapie jej wykonywania - nie powinny mieć znaczenia.

Przedstawiona interpretacja jest zgodna z intencją ustawodawcy europejskiego. Przepis art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE L.1993.95.29) w brzmieniu sprostowanym (por. Sprostowanie do dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich Dz.U.UE L.2016.276.17, Polskie wydanie specjalne, rozdział 15, tom 2, s. 288) stanowi o tym, że nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna. Należy wskazać, że cytowane postanowienie dyrektywy w dotychczasowej wersji sporządzonej w języku polskim zostało nieprawidłowo przetłumaczone (zwroty: „at the time of conclusion of the contract”, „to all the circumstances attending the conclusion of the contract” z angielskiej wersji językowej dyrektywy, zostały w polskiej wersji językowej błędnie przetłumaczone jako „w czasie wykonania umowy”, „do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy” zamiast prawidłowo „w momencie zawarcia umowy”). Powyższe nie korespondowało z pozostałymi wersjami językowymi dyrektywy i wymagało przy interpretacji przepisów dyrektywy odwoływania się do orzecznictwa europejskiego. TSUE wskazał, że konieczność jednolitego stosowania, w tym jednolitej wykładni przepisów prawa Unii wyklucza rozpatrywanie w razie wątpliwości treści danego przepisu w sposób oderwany w jednej tylko wersji językowej, lecz przeciwnie, wymaga, aby był on interpretowany i stosowany w świetle wersji sporządzonych w innych językach urzędowych (por. wyroki Stauder, C-29/69, pkt 3; EMU Tabac i In., C-296/95, pkt 36; Profosa, C-63/06, pkt 13). Wobec dokonania sprostowania polskiego tłumaczenia treści dyrektywy, istniejące dotychczas wątpliwości interpretacyjne zostały definitywnie usunięte. **Dla oceny abuzywności postanowień umownych decydujący jest moment zawarcia umowy.**

Należy także zauważyć, że Rzecznik Finansowy złożył w dniu 3 kwietnia 2017 r. do Sądu Najwyższego wniosek o podjęcie uchwały mającej na celu rozstrzygnięcie istniejących w orzecznictwie sądów rozbieżności co do wykładni prawa. Rozbieżności te dotyczyły zagadnienia związanego z przesłankami nieuczciwego (abuzywnego) charakteru postanowienia (warunku) umowy i pojawiających się wątpliwości, czy na podstawie art. 385¹ i 385² k.c. badanie w kontroli incydentalnej przesłanek zgodności z dobrymi obyczajami i rażącego naruszenia interesów konsumenta dokonywane jest według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej normatywną treść, uwzględniając okoliczności jej zawarcia oraz z odniesieniem, w momencie jej zawarcia do innych jej warunków lub innej umowy, od której jest zależna, czy też ocena ta dokonywana jest z uwzględnieniem sposobu stosowania (wykonywania) badanego postanowienia i umowy w praktyce w okresie od daty jej zawarcia do chwili wyrokowania¹⁰.

W następstwie ww. wniosku, Sąd Najwyższy podjął uchwałę w składzie 7 sędziów z dnia 20 czerwca 2018r. sygn. III CZP 29/17, zgodnie z którą, oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy.

c) Brak możliwości zmiany niedozwolonego postanowienia

Rozważając możliwość zmiany treści niedozwolonych postanowień zawartych w umowie, należy w szczególności odnieść się do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który wielokrotnie wypowiedział się na ten temat.

Trybunał stanął na stanowisku, że **organ orzeczniczy nie jest uprawniony do zmiany treści abuzywnych postanowień umownych**. W wyroku z dnia 14 czerwca 2012 r., sygn. akt C-618/10, Banco Español de Crédito SA vs Joaquín Calderón Camina, pkt 65, TSUE stwierdził,

¹⁰https://rf.gov.pl/sprawybiezace/Rzecznik_Finansowy_prosi_Sad_Najwyzszy_o_uchwale_wazna_dla_kredytobiorcow__22552, dostęp na dzień 11.10.2017 r.

iz tego rodzaju uprawnienie przyczyniłoby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów. Problematyka ta została również szeroko omówiona przez TSUE w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 79, w którym Trybunał wskazał, że „gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, uprawnienie takie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ wciąż byłiby oni skłonni do stosowania rzeczonych warunków ze świadomością, że nawet gdyby miały one zostać unieważnione, to umowa może jednak zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców”. Cytowany powyżej fragment uzasadnienia wyroku TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt C-26/13, zwraca uwagę na fakt, że **klauzule abuzywne powinny wiązać się z odstrasającym dla przedsiębiorcy efektem, również kosztem interesów przedsiębiorców.**

O tym, że przyjęcie odstraszącego efektu klauzul jest istotne, mówi również doktryna. Jak wskazuje J. Czabański „ustawodawca europejski, konstruuując przepisy dyrektywy 93/13 celowo wprowadził przepis bezskuteczności nieuczciwych warunków umownych wobec konsumenta, z jednoczesnym obowiązkiem wykonywania umowy zgodnie z pozostałymi jej zapisami. Taki skutek może być oczywiście bardzo dotkliwy ekonomicznie dla przedsiębiorcy, który nigdy by nie chciał zawrzeć takiej umowy, gdyby wiedział, że nieuczciwy warunek zapewniający mu korzyści ekonomiczne zostanie z umowy wyeliminowany. Jednak skutek ten został celowo przewidziany przez ustawodawcę i ma wywierać odstraszący efekt na przedsiębiorców, którzy chcieliby stosować zakazane postanowienia. Jeżeli jedynym skutkiem miałyby być powrót do uczciwych warunków, to jest oczywiste, że przedsiębiorca nic by nie ryzykował stosując warunki nieuczciwe - co najwyżej w niektórych przypadkach - po kontroli sądowej - musiałby wrócić do warunków uczciwych. Ustawodawca europejski celowo więc wprowadził skutek bezskuteczności, tak aby pokazać przedsiębiorcy, że naruszanie interesów konsumenta może go dużo kosztować finansowo. Również i polska doktryna jednoznacznie przesądza o skutku w postaci bezskuteczności postanowienia i to bez względu na jego ekonomiczną doniosłość dla przedsiębiorcy” (tak: J. Czabański, Głosa do wyroku SN z 14 maja 2015 r., Palestra 1-2/2016).

4.3. Kwota zatrzymana przez Pozwaną stanowi świadczenie nienależne

Powyższe rozważania, w szczególności stwierdzenie, że postanowienia abuzywne nie wiążą stron, prowadzą do wniosku, zgodnie z którym **kwota zatrzymana przez Pozwaną powinna zostać zwrócona Powodowi jako świadczenie nienależne.**

Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (art. 410 § 2 k.c.). W niniejszej sprawie, zdaniem Prezesa Urzędu, kwota zatrzymana przez Pozwaną z związku z pobraniem od Powoda opłaty dystrybucyjnej oraz opłaty za likwidację umowy stanowi świadczenie nienależne z uwagi na niezwiązanie stron postanowieniem określającym obowiązek poniesienia wskazanych wyżej opłat. W przedmiotowej sprawie niezwiązanie stron tym postanowieniem oznacza, że Powodowi w wyniku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, powinna zostać wypłacona wartość rachunku bez żadnych ograniczeń. Powyższa interpretacja zgodna jest z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który stwierdził, że „warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta,

w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczoności warunku” (sygn. akt C-154/15, C-307/15, C-308/5, p. 61). Jeśli więc umowa została pozbawiona postanowień dotyczących wypłaty wartości wykupu pomniejszonej o opłatę dystrybucyjną oraz o opłatę za likwidację umowy, to konsumentowi należy się wartość rachunku bez dokonywania przez Pozwaną potrąceń. Powód może więc domagać się zwrotu wartości rachunku zatrzymanej przez Pozwaną, gdyż wzbogaciła się ona jego kosztem bez podstawy prawnej (zgodnie z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości).

Zgodnie natomiast z zakwestionowanymi postanowieniami, tj. art. 29 ust. 1 OWU w zw. z pkt. 6) TLiO, w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk w (...) roku polisowym, z rachunku konsumenta pobrana została kwota wynosząca (...) zł, na którą to składa się opłata dystrybucyjna (w wysokości (...)% pierwszorocznej składki podstawowej, czyli w przypadku Powoda wyniosła ona (...) zł) oraz opłata za likwidację umowy (500,00 zł). Z tego względu Powodowi została wypłacona wartość wykupu w kwocie (...) zł, która to stanowiła jedynie ok. (...)% wartości rachunku podstawowego.

Wytoczone zaś powództwo ma na celu wyegzekwowanie kwoty wynoszącej (...) zł będącej świadczeniem nienależnym, gdyż została zatrzymana przez Pozwaną bez podstawy prawnej.

5. Podsumowanie

Zdaniem Prezesa Urzędu zakwestionowane przez Powoda postanowienia OWU oraz TLiO spełniają przesłanki uznania ich za klauzule abuzywne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. W związku z tym, w przypadku uwzględnienia powództwa, Pozwana zobowiązana będzie do wypłaty zatrzymanej kwoty.

z upoważnienia Prezesa
Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Zastępca Dyrektora Delegatury UOKiK w Krakowie
Bożena Rusinek

załączniki:

- 2 odpisy dla stron zawierające stanowisko Prezesa Urzędu z istotnym poglądem dla sprawy,
- kopia wniosku Powoda o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie,
- upoważnienie dla Delegatury UOKiK w Krakowie do wydania istotnego poglądu w sprawie.

